

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΩΝ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΕΘΕΛΟΝΤΙΚΟΥ ΤΟΜΕΑ

Χριστίνα Βάγια*

Περίληψη

Το άρθρο πραγματεύεται το ρόλο, αλλά και τις δυσκολίες (εγγενείς και αλλότριες) των μη κυβερνητικών, μη - κερδοσκοπικών οργανισμών στην υπηρεσία του Ευρωπαίου ηλικιωμένου πολίτη, στα πλαίσια της κοινωνικής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των συστημάτων Κοινωνικής Προστασίας, που αυτή διαμορφώνει.

Εξετάζει τη σχέση μεταξύ απασχόλησης και αφυπηρέτησης, τους προσανατολισμούς και τις στρατηγικές που προωθεί η Ε.Ε. για την επιτυχία οποιασδήποτε πολιτικής για την προστασία και φροντίδα των ηλικιωμένων. Επισημαίνει τις δυσκολίες που έχουν παρουσιαστεί, τόσο σε επίπεδο σχεδιασμού και υλοποίησης μίας πολιτικής για το «Ενεργό Γήρας», όσο και στον κρίσιμο ρόλο και στην αναγνώριση του Εθελοντικού Κοινωνικού Τομέα.

Λέξεις κλειδιά: Ηλικιωμένοι Ευρωπαίοι, Ευρωπαϊκή Ένωση, Κοινωνική Προστασία, Εθελοντικός Τομέας.

Ι. Ηλικιωμένοι και Κοινωνική Πολιτική στην Ευρωπαϊκή Ένωση

Είναι πλέον γνωστό, ότι η δημογραφική γήρανση είναι γεγονός για όλες τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Από τη δεκαετία του 1990, τόσο τα κράτη - μέλη όσο και η ηγεσία της Ε.Ε. ασχολείται με το φαινόμενο και τις σοβαρές κοινωνικές και οικονομικές επιπτώσεις του σε όλους τους τομείς της κοινωνικής πολιτικής, συμπεριλαμβανομένης της αγοράς εργασίας.

Δύο καίρια ερωτήματα ξεπηδούν από αυτή τη διαπίστωση:

- α) Ποια είναι η σχέση μεταξύ απασχόλησης και αφυπηρέτησης;
- β) Τι είδους συστήματα κοινωνικής προστασίας πρέπει να αναπτυχθούν για τους ηλικιωμένους;

Το πρώτο ερώτημα ακούγεται απλό, αλλά δυστυχώς δεν είναι.

Από το 1995 και μετά, η μέση ηλικία του πληθυσμού έπαψε να είναι σταθερή και αυξάνει με ρυθμό ενός έτους κάθε έξι χρόνια. Η υπογεννητικότητα, που επίσης πλήττει τα κράτη - μέλη και η μεγάλη πληθυσμιακή αύξηση της πρώτης εικοσαετίας, μετά τη λήξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, σήμερα έχει δημιουργήσει ένα μεγάλο σε μέγεθος εργατικό δυναμικό, που ξεπερνά το όριο των 50 ετών.

Η εκούσια ή ακούσια πρόωρη αποχώρηση θα δημιουργούσε δυσαναπλήρωτα κενά σε πολλές θέσεις εργασίας και δυσοίωνες εξελίξεις στο συνταξιοδοτικό σύστημα.

Η αφυπηρέτηση από την ενεργό απασχόληση σηματοδοτεί στην κοινωνία μας την έλευση του Γήρατος, ως μιας πραγματικότητας που μαζί της φέρνει μια ποικιλία προβλημάτων. Αυτή η διαπί-

---

* Καθηγήτρια Κοινωνικής Εργασίας και ιδρυτικό μέλος της Ελληνικής Γεροντολογικής και Γηριατρικής Εταιρίας.

σωση μοιραία οδηγεί στο ζήτημα των συστημάτων Κοινωνικής Προστασίας, τα οποία προσφέρονται στα γηραιά μέλη της κοινωνίας.

Τα συστήματα Κοινωνικής Προστασίας των ηλικιωμένων συνταξιούχων προσφέρουν άραγε ποιότητα ζωής, όπως αυτή που απολάμβαναν ως ενεργά μέλη του εργατικού δυναμικού της χώρας τους ή απλώς περιορίζονται στη διατήρησή τους σ' ένα ανεκτό επίπεδο διαβίωσης;

Τόσο η διαπίστωση για τη χαμηλή ποιότητα των συστημάτων κοινωνικής φροντίδας, όσο και η ανεπιτυχής πολιτική της πρόωρης συνταξιοδότησης είναι γεγονότα αναμφισβήτητα. Αυτό φαίνεται στις πρόσφατες πρωτοβουλίες της Ε.Ε. να αποφασίσει καινοτόμες αλλαγές στην κοινωνική πολιτική για τους ηλικιωμένους.

Έτσι έχουμε νέες εξελίξεις στην αξιοποίηση των ενηλίκων προχωρημένης ηλικίας στην αγορά εργασίας, με σκοπό τη διατήρηση της απασχολησιμότητάς τους και τη συνεχή ανάπτυξή τους. Αυτός ο προσανατολισμός για συνεργασία αντί για ανταγωνισμό με τις νεώτερες γενεές στον εργασιακό χώρο είναι καινούριος και πρέπει να τον αποδώσουμε:

α) Στην αδήριτη ανάγκη να μη διασφαλει αρνητικά η παραγωγικότητα και καταρρεύσουν τα ασφαλιστικά συνταξιοδοτικά συστήματα,

β) Στις ραγδαίες εξελίξεις των νέων τεχνολογιών,

γ) Σε μια προοδευτική αναθεώρηση των κοινωνικών προκαταλήψεων περί της τρίτης ηλικίας και των ποικίλων ομάδων, που ανήκουν σ' αυτή.

Λίγο - πολύ, όλα τα κράτη - μέλη έχουν επιδιώξει τις απαραίτητες νομοθετικές ρυθμίσεις και αγωνίζονται για τη μετατροπή μιας «εχθρικής» προς τους ηλικιωμένους οικονομίας σε μια πολιτική που ονομάζουν «ενεργό γήρας» και μιας «παθητικής» κοινωνικής προστασίας σε προνοιακά συστήματα κατά του κοινωνικού αποκλεισμού.

Παρόλα αυτά το ζήτημα «απασχόληση αντί συνταξιοδότηση» παραμένει ένα αναγνωρισμένο πρόβλημα προς εξεύρεση αποτελεσματικών λύσεων. Δεν υπάρχει ομοφωνία για το είδος των μέτρων που πρέπει να ληφθούν σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο και η δημιουργία μιας πολιτικής για την ενεργό γήρανση συναντά μεγάλες δυσκολίες, επειδή, μεταξύ άλλων, η αύξηση των ποσοστών συμμετοχής των ηλικιωμένων στην απασχόληση προϋποθέτει να υπάρχουν δυνατότητες ζήτησης και να μην υποκαταστήσει την είσοδο και παραμονή των νέων στην αγορά εργασίας.

Ας εξετάσουμε όμως και το δεύτερο ερώτημα, σε σχέση με το πλαίσιο της ευρωπαϊκής πολιτικής για την Κοινωνική Προστασία των ηλικιωμένων.

Η εξυπηρέτηση των ηλικιωμένων κάθε κατηγορίας (νέοι ηλικιωμένοι, ώριμοι ηλικιωμένοι, υπερήλικες) με συστήματα που να προσδίδουν ποιότητα ζωής ή για να χρησιμοποιήσω ένα παλιό σλόγκαν της Ευρωπαϊκής Επιτροπής «να προσθέτουν ζωή στα χρόνια» (1999), οφείλουν να ακολουθούν τους πιο κάτω δείκτες πορείας:

- Προώθηση μιας προληπτικής αντί μιας κατασταλτικής αντιμετώπισης.
- Διευκόλυνση για όλους τους ηλικιωμένους της πρόσβασης σε μια αποτελεσματική υγειονομική περιθαλψη.
- Προσφορά ποιοτικής και επαρκούς φροντίδας για τους ανήμπορους ηλικιωμένους με τη βοήθεια και του εθελοντικού τομέα.
- Κατάλληλες υπηρεσίες αποκατάστασης, με τη βοήθεια και της Υποστηρικτικής Τεχνολογίας, για παρεμπόδιση χρόνιων καταστάσεων και μόνιμης εξάρτησης.

Οι προσανατολισμοί, που συνεργούν στο σχεδιασμό και στην εφαρμογή της σύγχρονης αυτής Ευρωπαϊκής Κοινωνικής Πολιτικής για τους ηλικιωμένους, επιδιώκουν να φέρουν τις υπηρεσίες Πρόληψης, Κοινωνικής Φροντίδας, Περίθαλψης και Αποκατάστασης, όσο γίνεται πιο κοντά σε αυτούς που τις χρειάζονται και στους χώρους, όπου εκδηλώνονται τα κοινωνικά προβλήματα. Περιλαμβάνουν **στρατηγικές** όπως:

- Αποκέντρωση των Υπηρεσιών με λειτουργία στο τοπικό επίπεδο (local development).
- Αποϊδρυματοποίηση, ανοικτή φροντίδα στην κοινότητα και παράλληλη αξιοποίηση με σύγκλιση όλων των διαθέσιμων πηγών εξυπηρέτησης (mainstreaming).
- Περισσότερη διατομεακή, διϋπηρεσιακή επικοινωνία και δικτύωση με βάση την αρχή της αμοιβαιότητας (networking).
- Πλουραλισμός στη συμμετοχή, με έμφαση στη διαβούλευση και στη συναπόφαση (partnership).
- Αξιοποίηση της Τηλεματικής και της Πληροφορικής Τεχνολογίας (H/Y, Internet, Πολυμέσα) από τις Υπηρεσίες Κοινωνικής Φροντίδας.

Για να μπορέσει όμως να υπάρξει μια ολοκληρωμένη ανάπτυξη αυτών των στρατηγικών καταπολέμησης του κοινωνικού αποκλεισμού των ηλικιωμένων στις ευρωπαϊκές κοινωνίες, απαιτούνται:

- Καινούρια πρότυπα συνεργασίας και θεσμικές σχέσεις κρατικών, ιδιωτικών κερδοσκοπικών και εθελοντικών μη-κυβερνητικών οργανισμών.
- Νέες αντιλήψεις για το ρόλο του Εθελοντικού Τομέα, καθώς και για τη συμμετοχή των άμεσα ενδιαφερομένων (εξυπηρετούμενοι ηλικιωμένοι, εθελοντές ηλικιωμένοι πολίτες) στο σχεδιασμό προγραμμάτων στο τοπικό επίπεδο.
- Ενίσχυση της Τοπικής Αυτοδιοίκησης για προαγωγή και διάθεση κοινωνικών παροχών και υπηρεσιών, στο χώρο όπου διαβιούν οι ηλικιωμένοι.
- Ένα σύστημα συντονισμού της συνεργασίας και της ενεργού συμμετοχής όλων όσων δημιουργούν, διανέμουν και χρησιμοποιούν τις Υπηρεσίες προστασίας για ηλικιωμένους (διευθυντικά στελέχη, επαγγελματίες, εξυπηρετούμενοι, εθελοντές, πολίτες).

Αυτή η «σύγκλιση» όλων των πολιτικο - οικονομικών φορέων και των συστημάτων Κοινωνικής Προστασίας ισχύει τόσο για το εθνικό και όσο και για το ευρωπαϊκό επίπεδο και προτάσσεται ως ένας εξαιρετικής σημασίας συντελεστής για την αποτελεσματικότητα της Κοινωνικής Πολιτικής υπέρ ενός ενεργού και αξιοπρεπούς γήρατος.

II. Η συμμετοχή του Εθελοντικού Τομέα στα Συστήματα Κοινωνικής Προστασίας για Ηλικιωμένους

Η «ποιότητα της ζωής» κάθε ανθρώπου θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ένα από τα αμφιλεγόμενα θέματα της σύγχρονης πραγματικότητας. Και τούτο απορρέει από μια σειρά οξύμων διαπιστώσεων: Η οικονομική ανάπτυξη, η πρόοδος και η τεχνολογική εξέλιξη δεν έχουν συμβάλλει στην επίτευξη ενός ικανοποιητικού βαθμού ποιότητας ζωής. Δεν έχουν συμβάλλει στην επίτευξη ανεκτών συνθηκών διαβίωσης για όλους τους πολίτες. Η αφθονία των αγαθών δεν αποτέλεσε πανάκεια για όλα τα προβλήματα του ανθρώπου στις σύγχρονες κοινωνίες. Οι λύσεις που δοκιμάστηκαν με τη μορφή θεσμοθετημένων μηχανισμών καταπολέμησης της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού, για άλλη μια φορά επανεξετάζονται και αντικαθίστανται με νέες προτάσεις.

Το κράτος, η ιδιωτική εθελοντική πρωτοβουλία, αλλά και ο κόσμος των επιχειρήσεων έρχονται από κοινού να πληρώσουν τα κενά, να λύσουν κοινωνικά προβλήματα, να καταργήσουν τις ανισότητες που αναπόφευκτα προκαλούνται από τις ραγδαίες τεχνολογικές και κοινωνικές εξελίξεις. Με τη λήψη μέτρων Κοινωνικής Πολιτικής σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο προσπαθούν όλοι να καλύψουν τις υπάρχουσες ανάγκες και να βελτιώσουν τις συνθήκες διαβίωσης των πολιτών.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση προκειμένου να ενισχύσει την κοινωνική πολιτική για τους ηλικιωμένους χρηματοδοτεί πολλές πρωτοβουλίες και ποικιλία δράσεων, όπου πέραν της καινοτομίας σε μορφές ανοιχτής φροντίδας, τονίζεται η σύμπραξη ενδιαφερομένων φορέων σε εθνικό ή τοπικό επίπεδο και η διακρατική συνεργασία.

Είναι γεγονός ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση πάντα συμπεριλαμβάνει τη συμμετοχή Εθελοντικών Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων στις χρηματοδοτούμενες δράσεις, επιδιώκοντας να αλλάξει ξεπερασμένες πρακτικές σε σχέση με την προστασία των ηλικιωμένων.

Πάντως η ενθάρρυνση και οι ευκαιρίες που τα κράτη - μέλη δίνουν στις ΜΚΟ να συμμετέχουν ως εταίροι στα χρηματοδοτούμενα Πλαίσια Κοινωνικής Στήριξης, διαφέρουν σημαντικά.

Είναι επίσης γεγονός, ότι όλο και περισσότεροι ηλικιωμένοι της Ε.Ε. δραστηριοποιούνται σε ΜΚΟ και η συμμετοχή τους σε εθελοντικές εργασίες αποτελεί κύριο συντελεστή για μια δραστήρια και υγιή γήρανση. Όπου οι ηλικιωμένοι εθελοντές εμπλέκονται, είτε σε άτυπες ομάδες αυτοβοήθειας ή σε νομικά πρόσωπα ιδιωτικής μη-κερδοσκοπικής πρωτοβουλίας, το όφελος είναι τριπλό:

α) Οι ίδιοι νιώθουν κοινωνικά ενταγμένοι και χρήσιμοι στην κοινότητά τους, β) Οι Υπηρεσίες γίνονται προσπελές και στις πιο χαμηλοεισοδηματικές ομάδες, λόγω της άμισθης προσφοράς, γ) Οι τοπικές Υπηρεσίες φροντίδας και προστασίας ενδυναμώνουν και μειώνουν το λειτουργικό τους κόστος.

Από την άλλη πλευρά, η εμπλοκή των ΜΚΟ, φυσικά με σημαντικές διαφοροποιήσεις στα επιμέρους κράτη - μέλη, τις κατέστησε αξιόλογους εργοδότες – κυρίως για επαγγέλματα Υγείας και Πρόνοιας – και για επαγγελματική επανεκπαίδευση και αποκατάσταση ανέργων.

Ας μη ξεχάσουμε και το δυναμικό ρόλο τους στην ενίσχυση της φωνής των αδυνάτων και των κοινωνικά αποκλεισμένων ομάδων, με κορυφαίο παράδειγμα την επιρροή τους στη διαμόρφωση της συνθήκης του Amsterdam (1997). Εκεί για πρώτη φορά, η Ευρωπαϊκή Ένωση αναλαμβάνει πολιτική υποχρέωση για την καταπολέμηση των διακρίσεων λόγω ηλικίας, φύλου και αναπηρίας, την αναγνώριση του ρόλου της εθελοντικής εργασίας και την αρχή της επικουρικότητας, σύμφωνα με την οποία οι αποφάσεις για τους πολίτες πρέπει να λαμβάνονται στο επίπεδο που βρίσκεται όσο το δυνατόν πλησιέστερα σε αυτούς. Η όποια συμπεριφορά σε βάρος αυτών των ομάδων, με πρώτη την ομάδα των ηλικιωμένων, δεν είναι μόνο άδικη, αλλά οδηγεί και σε σπατάλη οικονομικών και ανθρώπινων πόρων.

Το κοινωνικό και προνοιακό έργο του εθελοντικού τομέα για τους ηλικιωμένους μπορεί να είναι από επικουρικό, αναπληρωματικό και ενισχυτικό, μέχρι μεταρρυθμιστικό, πρωτοποριακό και αποκλειστικό.

Η εθελοντική εργασία δεν εκλαμβάνεται πλέον ως ερασιτεχνική απασχόληση, αλλά ως μορφή εργασίας, που προσφέρεται οργανωμένα και με βάση ορισμένα κριτήρια και κανόνες σωστής πρακτικής και επάρκειας.

Εξίσου είναι αναγνωρισμένο, ότι ο οργανωμένος εθελοντισμός στους προνοιακούς και φιλανθρωπικούς φορείς δημιουργεί την ανάγκη για εκπαίδευση, κατάλληλη τοποθέτηση και σωστή αξιοποίηση των εθελοντών. Σε σχέση με την εκπαίδευση, οι εθελοντές πολίτες πρέπει να αποκτούν

σαφή αντίληψη του έργου και του ρόλου τους, μέσα από διαδικασίες προετοιμασίας και εποπτευόμενης εξάσκησης.

Όσον αφορά την τοποθέτηση και την αξιοποίησή τους σε προγράμματα, το κράτος και οι οργανώσεις πρόνοιας δεν πρέπει να υποτιμούν ή να εκμεταλλεύονται τις ικανότητες και την αφοσίωση του εθελοντή.

Όπου οι εθελοντές συνυπάρχουν με εξειδικευμένους επαγγελματίες, είναι απαραίτητος ο αμοιβαίος σεβασμός, η υποστήριξη, η ενθάρρυνση, αλλά και η εποπτεία των εθελοντών από τους επαγγελματίες. Με τη σειρά τους, οι εθελοντές οφείλουν να σέβονται και να ενθαρρύνουν σε συνυπευθυνότητα και ενεργό συμμετοχή, αυτούς που εξυπηρετούν και αυτούς που ωφελούνται από την προσφορά τους.

Σήμερα, οι εθελοντές πρέπει να αποτελούν συμπληρωματική και όχι μοναδική πηγή εργατικού δυναμικού για τις μη Κυβερνητικές Κοινωνικές Υπηρεσίες και τους Εθελοντικούς Οργανισμούς Πρόνοιας. Αλλωστε η εξοικονόμηση ενέργειας και πόρων από τη χρησιμοποίηση της εθελοντικής εργασίας στην Κοινωνική Φροντίδα, αλλά και σε άλλους τομείς της Κοινωνικής Πολιτικής, παρόλο που είναι μία πραγματικότητα, δεν αντισταθμίζει την ανάγκη για ένα κοινωνικό κράτος και για εξειδικευμένα επαγγελματικά στελέχη.

III. Κοινά προβλήματα του Εθελοντικού Τομέα στην Ευρωπαϊκή Ένωση

Οι περισσότεροι, αν όχι όλοι οι Ευρωπαίοι εταίροι αντιμετωπίζουν προβλήματα και ζητήματα που σχετίζονται με τον εθελοντισμό και το ρόλο του Εθελοντικού Τομέα. Αυτά είναι:

- α. Η ανάγκη διεύρυνσης του εθελοντικού δυναμικού στις κοινωνικές οργανώσεις και η προσέλκυση περισσότερων πολιτών σε εθελοντική δράση. Η ανάγκη ανάπτυξης ανταποδοτικών συμφωνιών με το κράτος, που θεωρείται σημαντικό κίνητρο για την αντιμετώπιση της έλλειψης εθελοντών πρόνοιας, αλλά και της εξοικονόμησης κρατικών πόρων.
- β. Οι δημογραφικές αλλαγές, αλλά και οι αλλαγές στην αγορά εργασίας και στο θεσμό της οικογένειας μπορεί να δυσκολεύουν, ακόμη περισσότερο, την εξασφάλιση ή την αύξηση του αριθμού των εθελοντών από τις παραδοσιακές πηγές προέλευσης. **Οι ΜΚΟ χρειάζεται να εργαστούν πιο σκληρά και με περισσότερο εύστοχο τρόπο, προκειμένου να προσελκύσουν και να διατηρήσουν το εθελοντικό τους δυναμικό στην Κοινωνική Φροντίδα και στην παροχή κοινωνικών υπηρεσιών.**
- γ. Ο σοβαρός προβληματισμός για την ικανότητα των εθελοντών να παρέχουν σύνθετες και υψηλών απαιτήσεων υπηρεσίες, ή και να χειρισθούν ομάδες με διαφορετική πολιτισμική προέλευση.
- δ. Η απειλή αντικατάστασης έμμοιθου προσωπικού με εθελοντικό, σε μια εποχή αλλαγών και οικονομικής κρίσεως, καθώς και το πρόβλημα της εμπλοκής του εξυπηρετούμενου ηλικιωμένου στο σχεδιασμό και στην αξιολόγηση των υπηρεσιών, που του παρέχονται.
- ε. Η αξιοπιστία και η σωστή δραστηριοποίηση των εθελοντικών ΜΚΟ Πρόνοιας. Αυτόματα υπονοείται το ζήτημα της ποιοτικής οργάνωσης, της λειτουργίας και της απόδοσης, καθώς και η ανάγκη αντικατάστασης των απαρχαιωμένων μεθόδων διοίκησης και διαχείρισης των εθελοντικών Οργανώσεων Πρόνοιας.
- στ. Η ανεξαρτησία του Εθελοντικού Τομέα από μια υποδόσκουσα κηδεμονία του Κράτους και η αναγνώριση του ρόλου του στο σχεδιασμό και στη λήψη αποφάσεων για την εθνική και Ευρωπαϊκή Κοινωνική Πολιτική.

Στην έλλειψη εκσυγχρονισμού της επιστημονικής, διοικητικής και τεχνικής διάρθρωσης των ΜΚΟ συντελεί και η περιορισμένη χρήση των Νέων Τεχνολογιών (Ηλεκτρονικοί Υπολογιστές, Διαδίκτυο, Πολυμέσα) από τις εθελοντικές κοινωνικές οργανώσεις για ηλικιωμένους. Τα πλεονεκτήματα από την αξιοποίηση της Πληροφορικής Τεχνολογίας είναι σημαντικά, γιατί οι νέες αυτές τεχνολογίες υποστηρίζουν τη διοίκηση και το προσωπικό στο έργο τους, επεκτείνουν την επικοινωνία, διευκολύνουν τη διακρατική συνεργασία, βοηθούν την έγκαιρη ενημέρωση και την αξιολόγηση, αυξάνουν την επάρκεια των υπηρεσιών, ενώ μειώνουν το λειτουργικό κόστος.

Σε λίγα κράτη - μέλη (μεταξύ αυτών και στην Ελλάδα) ο Εθελοντικός Τομέας πάσχει και στο ζήτημα της εσωτερικής δικτύωσης και της εκπροσώπησης.

Στο πρωτοβάθμιο επίπεδο οργάνωσης, υπάρχει ακόμη περιορισμένη συνεργασία, παρόλη την ώθηση που έδωσαν προς αυτή την κατεύθυνση τα προγράμματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στο δευτεροβάθμιο και τριτοβάθμιο επίπεδο η έλλειψη αντιπροσωπευτικών και υποστηρικτικών δομών είναι επίσης πραγματικότητα.

Από τη μια πλευρά, αυτό κρατάει τον εθελοντισμό πλησιέστερα προς τις φιλάνθρωπες και με «ελεύθερη βούληση» ρίζες τους. Από την άλλη όμως, σημαίνει ότι δεν υπάρχει οργανωμένη συλλογική φωνή για τους εθελοντές και τον εθελοντισμό και έτσι είναι πολύ μικρότερη η ικανότητα άσκησης πίεσης υπέρ της εθελοντικής συνεισφοράς και του Εθελοντικού (τρίτου) τομέα, τόσο σε εθνικό όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

IV. Το μέλλον της Κοινωνικής Προστασίας των ηλικιωμένων

Μια ενιαία οικονομική και κοινωνική πολιτική για όλους τους Ευρωπαίους ηλικιωμένους – εργαζόμενους ή συνταξιούχους – δεν μπορεί να θεωρηθεί κατάλληλη ή εφικτή. Είναι απαραίτητο να ληφθούν υπόψη οι ιδιαιτερότητες και οι προτιμήσεις των διαφόρων ομάδων στο γηράσκον εργατικό δυναμικό και στη γηράσκουσα με διαφορετικούς ρυθμούς ευρωπαϊκή κοινωνία.

Το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στη Βαρκελώνη το Μάρτιο 2002, αποφάσισε να ανεβάσει την ηλικία συνταξιοδότησης των εργαζομένων κατά πέντε (5) χρόνια ως το 2010. Μεταξύ άλλων, αυτό σημαίνει βελτίωση των συνθηκών απασχόλησης στους χώρους εργασίας, προώθηση της ασφάλειας και υγειονομικής περίθαλψης των εργαζομένων στις προχωρημένες ηλικίες, συμφιλιωτικά μέτρα για την ισορροπία της σχέσης «απασχόληση - κοινωνική ζωή».

Με άλλα λόγια, στο άμεσο μέλλον η κοινωνική πολιτική πρέπει να προσανατολίζεται πέραν από το δίδυμο απασχολησιμότητα - παραγωγικότητα και να επικεντρωθεί στον γηράσκοντα ευρωπαϊκό πληθυσμό, με ό,τι αυτό συνεπάγεται σε ανάγκες υγείας, οικονομικής ασφάλειας, προστασίας και ενεργού συμμετοχής.

Όσο για τους πρωταγωνιστές στη χάραξη και υλοποίηση τέτοιων πολιτικών, πέραν από τους κοινωνικούς σχεδιαστές, τους κοινωνικούς εταίρους και το κράτος, χρειάζεται να εμπλακούν ενεργά οι ίδιοι οι ηλικιωμένοι πολίτες, είτε μέσα από τοπικούς, εθνικούς, ευρωπαϊκούς οργανισμούς που τους εκπροσωπούν είτε μέσα από κοινωνικές εθελοντικές οργανώσεις, τις οποίες συχνά διοικούν, υπηρετούν ή χρηματοδοτούν.

Για να έχει θετικά αποτελέσματα οποιαδήποτε μελλοντική πολιτική για το «ενεργό γηράς» και τα ανώδυνα και ειρηνικά γηραιά, πρέπει να καταστρωθεί μαζί τους. Τελικά, αυτή είναι και μια σπουδαία ευκαιρία αλληλεγγύης και συνεργασίας μεταξύ των γενεών, που επίσης αποτελεί ζητούμενο στις πολιτικές ανάπτυξης της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

V. Ο κρίσιμος ρόλος και η αναγνώριση του Εθελοντικού Τομέα

*«Ουδέν τω Θεώ περισπούδαστον, ως το
γνωσθαι και συνδεδέσθαι ημάς ἀλλήλοις»
Ι. Χρυσόστομος (P.G. 57, 249)*

Τα τελευταία χρόνια, έχουν γίνει αρκετές προσπάθειες για τη μελέτη του εθελοντισμού και την καταγραφή των εθελοντικών οργανώσεων στα κράτη - μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Τα γενικής αποδοχής ευρωπαϊκά κριτήρια για την αναγνώριση των μη-κυβερνητικών εθελοντικών οργανώσεων Κοινωνικής Φροντίδας περιλαμβάνουν: α) Μέχρι 50% μη αμειβόμενο ανθρώπινο δυναμικό, β) Συνεχή λειτουργία της οργάνωσης καθ' όλο το έτος, γ) Ωφέλεια και παροχές προς τρίτα πρόσωπα, δ) Στόχους και δραστηριότητες Κοινωνικής Προστασίας.

Ο οργανωμένος κοινωνικός εθελοντισμός, που πληροί αυτά τα κριτήρια, έχει αυξηθεί σημαντικά και παρουσιάζει ποικιλία μορφών διοίκησης, οργάνωσης, λειτουργίας και σκοπιμότητας.

Ένας κύριος λόγος υπήρξε η οικονομική ενίσχυση από τα Ευρωπαϊκά Ταμεία. Ένας άλλος, οι νομοθετικές ρυθμίσεις αναγνώρισης του Κοινωνικού Εθελοντικού Τομέα στο εσωτερικό δίκαιο των κρατών - μελών και ένας τρίτος, η κατανόηση των ΜΚΟ για συλλογικότητα και συσπείρωση σε δευτεροβάθμια (ομοσπονδίες) και τριτοβάθμια (συνομοσπονδίες) όργανα για μια δραστήρια συλλογική παρουσία στο εσωτερικό, αλλά και στις Βρυξέλλες, υπέρ των συμφερόντων και αιτημάτων διαφόρων ευπαθών ομάδων. Από αυτές η Eurolink Age και η European Federation for the Elderly (EURAG) αποτελούν αποκλειστικό λόμπι ηλικιωμένων πολιτών, ενώ η Πλατφόρμα των Ευρωπαϊκών Κοινωνικών ΜΚΟ (1995) εκπροσωπεί τεράστιο αριθμό εθελοντικών οργανισμών και αγωνίζεται για μια ισότιμη αναγνώριση του Κοινωνικού Μη Κερδοσκοπικού Τομέα.

Αυτά τα διακρατικά όργανα δεν θα μπορούσαν να λειτουργήσουν με επάρκεια και να εξαπλωθούν χωρίς ηλεκτρονική δικτύωση. Στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και στην Επιτροπή υπάρχει έντονο ενδιαφέρον για την καλύτερη οργάνωση του Εθελοντικού Τομέα σε ένα Ενιαίο Πεδίο Δράσης και για τη διαδίκτυωση των εθελοντικών Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων. Όμως ο δρόμος είναι ακόμη μακρύς για να ακολουθήσουν ηλεκτρονικά πρότυπα επικοινωνίας οι κοινωνικές ΜΚΟ.

Ο εθελοντισμός για τους ηλικιωμένους στις δέκα νέες χώρες που μπαίνουν φέτος στην Ευρωπαϊκή Ένωση, θα αντιμετωπίσει κάποια ή όλα τα προαναφερόμενα προβλήματα, με πρώτα ίσως την οριζόντια δικτύωση και την κάθετη συλλογική εκπροσώπηση. Όπου όμως υπάρχουν νομοθετημένες αυτές οι δύο μορφές συσπείρωσης, όπως στην περίπτωση της Κύπρου με την παρουσία της Παγκυπρίου Ομοσπονδίας και των Επαρχιακών Συμβουλίων Ενημερίας για την Τρίτη Ηλικία, με τη βοήθεια μάλιστα της ηλεκτρονικής επικοινωνίας, θα διευκολύνει την ενεργό συμμετοχή στα ευρωπαϊκά πλαίσια διαλόγου και διεκδικήσεων του Εθελοντικού Τομέα.

Αξίζει να αναφερθεί εδώ, η πρώτη ηλεκτρονική Υπηρεσία Προσελκύσης και Αξιοποίησης Εθελοντών σε παγκόσμια κλίμακα, η ονομαζόμενη **NetAid Online Volunteering** [www.netaid.org/OV/]. Δημιουργήθηκε το Φεβρουάριο 2000, τελεί υπό την αιγίδα της Υπηρεσίας Εθελοντών του ΟΗΕ στη Βόννη και μέχρι τις αρχές του 2004, είχε προσελκύσει 10.000 εθελοντές που δούλεψαν σε 300 οργανώσεις, σε περίπου 60 χώρες.

Όμως, παρόλα όσα αναφέραμε για την πρόοδο του οργανωμένου Εθελοντισμού στην Ενωμένη Ευρώπη, γενικά και στην εξυπηρέτηση των ηλικιωμένων, μια σειρά σημαντικών και πιεστικών ζητημάτων παραμένουν καίρια:

Από τη μια πλευρά, η ευθύνη βαρύνει τις εθελοντικές οργανώσεις με τα προβλήματα της νομιμότητας, της ποιοτικής απόδοσης και αξιολόγησης των προγραμμάτων τους, της δυσκολίας απορ-

ρόφησης των ευρωπαϊκών πόρων και της διαφάνειας του έργου τους. Παραμένει ακόμη αναπάντητο το ερώτημα, κατά πόσο είναι έτοιμος ο Εθελοντικός Τομέας γενικά και ειδικά οι ΜΚΟ για τους ηλικιωμένους Ευρωπαίους πολίτες, να διαμορφώσουν ισότιμες και ανταποδοτικές συνεργασίες με το κράτος και τον ιδιωτικό - κερδοσκοπικό τομέα των επιχειρήσεων και των τραπεζών, προς όφελος του έργου που επιτελούν;

Από την άλλη πλευρά, η σχέση των εθελοντικών ΜΚΟ με την Ευρωπαϊκή Ένωση, το Κράτος και τον Κερδοσκοπικό Επιχειρησιακό Τομέα παραμένει απροσδιόριστη, με ευθύνη των τριών τελευταίων. Ακόμη αναζητείται ο χαρακτήρας του ρόλου τους και ελλοχεύει ο κίνδυνος μιας καταχρηστικής αξιοποίησης του δυναμικού τους και των υπηρεσιών τους.

Οι κοινωνικές εθελοντικές οργανώσεις δεν «βλέπουν» από την Ευρωπαϊκή Ένωση έμπρακτο ενδιαφέρον για τη σύγκλιση κράτους και ΜΚΟ, την ανάδειξη του Εθελοντικού Τομέα σε επίσημο εταίρο και σε ισότιμο συνομιλητή στον Κοινωνικό Διάλογο και στη χάραξη της Ευρωπαϊκής Κοινωνικής Πολιτικής.

Όσο αυτά τα ζητήματα δεν επιλύονται, η επίδρασή τους θα γίνεται όλο και πιο φανερή στην αδυναμία των κρατών - μελών, παλαιών και νέων, και των πολιτικών οργάνων της Ευρωπαϊκής Ένωσης να χαράξουν ολοκληρωμένα και αποτελεσματικά συστήματα Κοινωνικής Προστασίας για τους ηλικιωμένους πολίτες.

Βιβλιογραφία

- Βάγια Χ., (1992). «Η συμμετοχή της κοινότητας και του πολίτη στην υποστήριξη μιας καινοτόμου πολιτικής στο θεσμό της Αναδοχής», *Εκλογή*, τ.92, σελ. 19-23.
- Βάγια Χ., (2001). *Οι Ελληνικές Εθελοντικές Οργανώσεις Πρόνοιας στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, Επαρχιακό Συμβούλιο Ενημέριasis Λεμεσού.
- Bilis D., (1989). *A Theory of the Voluntary Sector: Implications for Policy and Practice*. LSE Center for Voluntary Organization. UK.
- «Δημογραφική Γήρανση και πολιτικές διαχείρισης του ανθρώπινου δυναμικού», (2004). Ελληνική Εταιρεία Διοίκησης Επιχειρήσεων. Περίληψεις εισηγήσεων, 27 Ιαν., Αθήνα.
- Επιτροπή Ευρωπαϊκής Κοινότητας, «Προς μια Ευρώπη για όλες τις ηλικίες: Προώθηση της ενημέριasis και της αλληλεγγύης των Γενεών», (1999), COM 221. Βρυξέλλες.
- European Federation of the Elderly (EURAG), (1997). «Our Place in Society in the Field of Tension between Young and Old». Newsletter 89. Graz. AU.
- Eurosocal, «*The Elderly and the Care System*», (1979). Newsletter (16), ECSWTR. Vienna.
- Ιερά Σύνοδος της Εκκλησίας της Ελλάδος και European Table of Welfare Associations, «Ο ρόλος και η ενδυνάμωση των ΜΚΟ Πρόνοιας σε Εθνικό και Ευρωπαϊκό επίπεδο», (2000). Τόμος εισηγήσεων Ευρωπαϊκής Διάσκεψης. Αθήνα.
- Κοκκινάκης Σ., (1995). «Η Εθελοντική προσφορά στη σύγχρονη κοινωνία». *Πρακτικά Β' Πανελληνίου Συνεδρίου Συλλόγων Εθελοντικής Προσφοράς*. Αθήνα.
- Μαράκη Σ., (2002). *Ο Εθελοντικός Τομέας Πρόνοιας στην Ελλάδα και στην Ευρωπαϊκή Ένωση: Μια πρόταση Διαδικτύωσης*. Πτυχιακή εργασία. Σύμβουλος καθηγήτρια Χριστίνα Βάγια. Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας Τ.Ε.Ι. Αθήνας.
- Menon G.M., Brown N.K., (2001). «Using Technology in Human Services Education: Going the Distance». *Journal of Technology in Human Services* (18.3/4).

- Νόμος 2646/1998 (1998). «Ανάπτυξη Εθνικού Συστήματος Κοινωνικής Φροντίδας», ΦΕΚ Α' 236/20-10-1998 και Ν2731/1999 ΦΕΚ 138 Α/5-7-1999 για τη ρύθμιση θεμάτων Διμερούς Κρατικής Αναπτυξιακής Συνεργασίας και Βοήθειας. Ρύθμιση θεμάτων ΜΚΟ. Ελλάς.
- Schoech D., (1999). *Human Services Technology*, The Haworth Press. New York.
- Στασινοπούλου Ο., (1995). «Σύγχρονες τάσεις στην Κοινωνική Πρόνοια: Ο ρόλος του εθελοντισμού», *Εκλογή*, (τ. 106 σελ. 265-276).
- Stayert J., Colombi D., Rafferty J., eds., (1996). *Human Services and Information Technology: An International Perspective*. ENITH - STAKES, ARENA, UK.
- Vayas C., (1999). «The Quality of the Work of Social Organizations, Initiatives and Services: Perspectives for European Cooperation. vol. *NGO and Civil Europe*. FMFASCWY - ISS. Aachen.
- Vayas, C. και Zoi, N., (1998). *Co-Financing Reality in Greece*. FIVOL. Rome.